

ӘОЖ 37.01

МРНТИ 77.01

DOI 10.56525/BONL9186

БОЛАШАҚ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІ: ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ ҰЙЫМДАСТЫРУШЫЛЫҚ DAҒДЫЛАРДЫҢ БАЙЛАНЫСЫ

Н.А. Ахметов, К.Т. Кыстаубаева*

Есеннов университеті, Ақтау қаласы, Қазақстан

e-mail: nursapa.akhmetov@yu.edu.kz, e-mail: kundyz.kystaubayeva@yu.edu.kz

Аннотация. Зерттеуде Д. В. Люсиннің «Эмоционалды интеллект» әдістемесі және В. В. Синявский мен Б. А. Федоришиннің «Коммуникативтік және ұйымдастырушылық қабілеттер» тесті қолданылды. Бұл әдістер екі топтың көрсеткіштерін салыстырмалы түрде талдауға мүмкіндік берді. Зерттеу нәтижелері студенттер мен оқытушылардың эмоционалды интеллект деңгейі мен коммуникативтік дағдылары арасында тұрақты өзара байланыс бар екенін көрсетті. Эмоционалды интеллект деңгейі жоғары студенттер тиімді қарым-қатынас жасау, эмоцияларды басқару және даулы жағдайларды шешу қабілеттерін жақсы меңгергені анықталды. Бұл студенттердің білім беру үдерісінде коммуникативтік процестерге белсенді қатысуы олардың практикалық дағдыларын дамытып қана қоймай, эмпатия, күйзеліске төзімділік және ынтымақтастыққа қабілеттілік сияқты маңызды жеке қасиеттерді қалыптастыруға ықпал ететінін көрсетеді.

Эмоционалды интеллект пен коммуникативтік дағдыларды дамыту тек студенттер үшін ғана емес, оқытушылар үшін де маңызды рөл атқарады. Педагогтер үшін өз эмоцияларын басқару, студенттердің эмоционалды жағдайын түсіну және ұжымда тиімді қарым-қатынас орната білу кәсіби құзыреттіліктің маңызды аспектісі болып табылады. Бұл оқу топтарында қолайлы психологиялық орта қалыптастыруға ықпал етеді, ал бұл өз кезегінде студенттердің уәждемесіне және білім беру үдерісіне белсенді араласуына оң әсерін тигізеді. Сонымен қатар, оқытушылардың эмоционалды интеллектін дамыту олардың педагогикалық міндеттерді тиімді шешуіне, білім беру ортасындағы өзгерістерге бейімделуіне және кәсіби белсенділік деңгейін жоғары ұстауына көмектеседі.

Зерттеу білім беру жүйесіне эмоционалды интеллект пен коммуникативтік дағдыларды дамытуға бағытталған бағдарламаларды енгізудің қажеттілігін ерекше атап көрсетеді. Мұндай бағдарламаларға оқытушыларға арналған арнайы тренингтер, мастер-кластар мен курстар өткізу, сондай-ақ студенттердің оқу бағдарламасына тиісті модульдерді енгізу кіруі мүмкін. Бұл шаралар білім беру сапасын арттыруға ғана емес, сонымен қатар барлық білім беру үдерісіне қатысушылардың үйлесімді дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасауға мүмкіндік береді. Эмоционалды интеллект пен коммуникативтік дағдыларды дамыту – заманауи талаптар мен сын-тегеуріндерге жауап беретін неғұрлым тиімді әрі гуманистік білім беру жүйесін қалыптастырудың маңызды қадамы болып табылады.

Түйін сөздер: дене тәрбиесі; эмоционалды интеллект; коммуникативтік бейімділіктер; ұйымдастырушылық бейімділіктер; педагогикалық құзыреттілік; студенттер, оқытушылар.

Кіріспе. Бүгінгі күні дене тәрбиесі және спорт саласындағы мамандарды даярлау процесінің дамуы, білім беру саясатының жалпы стратегиясымен тығыз байланысты. Осы саясаттың негізгі мақсаттарының бірі — жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің қажеттіліктерін қанағаттандыратын білім сапасының жоғары деңгейін қамтамасыз ету. Осы орайда, дене тәрбиесінің маңызды рөліне, әсіресе, дені сау және белсенді жас ұрпақты қалыптастыру контекстінде, ерекше назар аударыла бастады. Осыған байланысты болашақ дене тәрбиесі және спорт пәні мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін, сондай-ақ олардың кәсіби қызметінің табыстылығын қамтамасыз ететін жеке қасиеттерін дамыту қажеттілігі туындайды.

Оқыту және зерттеу жұмысы барысында педагог студенттерге өз білімін береді және олардың зерттеу іс-әрекетіне қатысуын ұйымдастырады. Бұл құрылымдалған және стандартталған кәсіби жұмыс саласы педагогтың эмоциялық және құндылықтық сезімдері мен өзара қарым-қатынастар контекстінде жүзеге асырылады. Осы сезімдер мен қарым-қатынастар арқылы студенттердің шындыққа, әлемге, басқа адамдарға және өздеріне деген көзқарасы қалыптасады. Олар сондай-ақ студенттердің құндылықтар жүйесі мен мағыналы жеке тұлғалық мәндерін қалыптастыруға ықпал етеді, бұл таным процесін жеке тұлға үшін маңыздырақ немесе, керісінше, маңызсыз ете алады, олардың сипаты мен сапасына байланысты [9]. Осыған байланысты жоғары оқу орындарында жұмыс істейтін педагогтар белгілі бір кәсіби қасиеттерге ие болуы тиіс.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Дене тәрбиесі пәнінің оқытушылары мен «Дене тәрбиесі және спорт» мамандығы бойынша бакалавриатта оқитын студенттердің эмоционалдық интеллект, коммуникативтік және ұйымдастырушылық бейімділік көрсеткіштерін салыстыру. Зерттеу барысында қазіргі және болашақ дене тәрбиесі педагогтарының кәсіби құзыреттіліктерінің маңызды компоненттерін—эмоционалдық интеллект, коммуникациялық және ұйымдастырушылық бейімділіктерді тексеру мақсат етілді. Зерттеу жұмысы Yessenov University базасында жүргізілді. Зерттеуге 20 студент (18 жігіт, 2 қыз) және 11 дене тәрбиесі пәнінің оқытушылары (8 ер адам, 3 әйел адам) қатысты.

Зерттеу әдістері ретінде Д.В. Люсиннің «Эмоционалдық интеллект» тесті [7] және В.В. Синявский мен Б.А. Федоришаның «Коммуникациялық және ұйымдастырушылық бейімділіктер» тесті [12] қолданылды. Бұл тесттер әртүрлі деңгейдегі кәсіби құзыреттіліктерді бағалау үшін сенімді және жарамды құралдар болып табылады. Сонымен қатар, алынған деректерді өңдеу және талдау үшін математикалық статистика әдістері қолданылды. Бұл әдістер зерттеу нәтижелерін объективті бағалауға және топтар арасындағы айырмашылықтарды анықтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу барысында қолданылған әдістемелер мен техникалар әртүрлі компоненттер арасындағы корреляциялық байланыстарды зерттеуге, сондай-ақ дене тәрбиесі және спорт пәнінің мұғалімдері мен студенттері арасындағы кәсіби дағдылардың даму деңгейлерін салыстыруға бағытталған.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау. Қазіргі уақытта дене тәрбиесі мұғалімдерінен заманауи білімге ие, педагогикалық жұмысында мобильділік пен динамикалық қасиеттер көрсете алатын мамандар талап етіледі. Бұл олардың өз саласындағы білімді меңгеріп, оны практикада қолдана білуімен байланысты функционалды дағдыларға ие болуын білдіреді. Біздің зерттеуімізде біз қазіргі және болашақ дене тәрбиесі педагогтарының коммуникативтік, ұйымдастырушылық және эмоционалдық құзыреттіліктеріне назар аударғымыз келеді.

Коммуникациялық дағдылар тек жас педагогтың қарым-қатынастағы табыстылығын анықтап қана қоймай, оқу мақсаттары мен міндеттерін тиімді іске асыруға да ықпал етеді [4]. Коммуникацияның құрамына кәсіби педагогикалық контексте қолданылатын коммуникациялық дағдылар кіреді: оқушылармен және ата-аналармен байланыс орнату; педагогикалық өзара әрекеттесу жағдайында өз мінез-құлқын және эмоцияларын басқару; полемика, әңгіме, талқылау жүргізу; интонация мен сөйлеуді әртүрлі қалыпта қолдану; баяндамалар жасау [13].

Педагогтың коммуникативтік дағдыларын қарастырғанда келесі аспектілерді айта кетуге болады: эмоционалды байланыс орнату және қарым-қатынас процесінде белсенді өзара әрекеттесу қабілеті; өз эмоцияларын тиімді басқару; байқағыштық және назар аударуды өзгерту икемділігі; әлеуметтік қабылдау, яғни студенттердің психологиялық күйін сыртқы белгілер негізінде түсіну қабілеті; өзін жақсы жағынан көрсету; сөйлеу (вербальды) және сөйлемейтін (вербальды емес) коммуникация дағдыларын меңгеру және басқа да көптеген дағдылар [6].

Көптеген педагогтар әдетте авторитарлық қарым-қатынас стилін қолдануды жөн көреді, бірақ бұл стиль ең теріс жағдайда өз ойлары мен еріктерін басқаларға таңуға, агрессия

көрсетуге және диалог жүргізу қабілетінің болмауына әкелуі мүмкін. Керісінше, әлеуметтік-коммуникациялық дағдыларға ие болу педагогқа өз мүмкіндіктері мен қабілеттерін ең жақсы түрде дамытуға, қарым-қатынастан қуаныш алуға және өз күшіне сенімді болуға мүмкіндік береді [3].

Л.И. Усманский ұйымдастырушылық бейімділіктерге практикалық психологиялық ойлау, таңдау қабілеті, бастамашылық, талапшылдық және сыни тұрғыдан ойлау жатады [11]. Р.Л. Кричевский ұйымдастырушылық бейімділіктерге эмоционалдық тұрақтылық, өзін-өзі меңгеру, басқалардан үстемдік алу, белгіленген мақсатқа ұмтылу және міндеттемелік қасиеттерін жатқызады. О.А. Каткова жүргізген зерттеу нәтижелеріне сәйкес, коммуникативтік және ұйымдастырушылық қабілеттер педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін дамыту үшін маңызды негіз болып табылады. Бұл тиімділік жастарды тәрбиелеу мен оқыту процесінің жақсы ұйымдастырылуына және байланысқа тәуелді екендігімен түсіндіріледі. Педагогтың тұлғалық және кәсіби дамуында коммуникативті ұйымдастырушы ретінде психологиялық жетілуі мен қарым-қатынастағы икемділіктің дамуы маңызды рөл атқарады [2]. Педагогтардың оқу процесіне қатысуын қамтамасыз ету үшін әрбір оқушының эмоциялық тұрғыдан қатысуын пайдалану тиімді болады. Эмоционалдық компонентті оқыту бағдарламасына дұрыс енгізу арқылы әрбір студенттің белсенді қатысуын қамтамасыз етуге болады, сондықтан педагог үшін эмоционалдық интеллектіні дамыту маңызды аспект болып табылады.

Дж. Майер және П. Сэловей «эмоционалдық интеллектіні әлеуметтік интеллектінің құрамдас бөлігі ретінде сипаттайды. Ол өз эмоцияларыңды түсіну, ажырату және тану қабілетін, сондай-ақ басқалардың эмоцияларын түсіну мүмкіндігін қамтиды. Алынған ақпарат өз ойлауын және әрекеттерін басқару үшін пайдаланылады. Келесі зерттеулерде Дж. Майер мен П. Сэловей эмоционалдық интеллектінің анықтамасын нақтылап, оны эмоцияларды дәл қабылдау, бағалау және білдіру қабілеті ретінде сипаттады. Олар сондай-ақ эмоционалдық интеллектінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде эмоцияларға жүгіну және оларды ойлау процесін жеңілдету үшін туындату қабілетін атап өтті. Эмоционалдық интеллектінің ең маңызды қабілеттерінің бірі — эмоцияларды түсіну және оларды реттеу арқылы эмоционалдық және интеллектуалдық дамуды қолдау» [16].

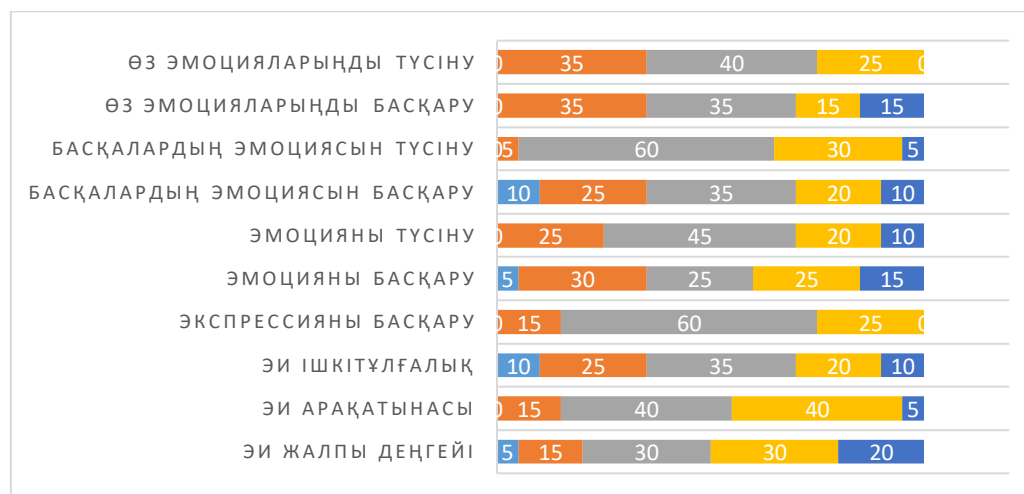
Дэниэл Гоулман эмоционалдық интеллектіні адамдардың өз эмоцияларын, сондай-ақ басқалардың эмоцияларын түсіну және интерпретациялау қабілеті ретінде сипаттайды. Бұл ақпаратты адамдар өз мақсаттарына жету үшін тиімді пайдалана алу керек [15]. И.Н. Андреева болса, эмоционалдық интеллектіні әлеуметтік-практикалық интеллектінің құрамдас бөлігі ретінде қарастырады, оны адамдардың өзара әрекеттесуінде және әртүрлі жағдайларда көрініс табатын қабілет ретінде сипаттайды [1].

Д.В. Люсиннің пікірінше, «эмоционалдық интеллект – бұл когнитивтік қабілеттер мен тұлғалық қасиеттерді қамтитын күрделі құрылым. Ол эмоционалдық интеллектінің адамның ішкі әлеміне қызығушылықты, мінез-құлықты психологиялық талдауға бейімділікті және басқа жеке ерекшеліктерді біріктіретінін атап өтеді. Эмоционалдық интеллект өз эмоцияларын түсіну және басқару қабілетін, сондай-ақ басқалардың эмоцияларын түсіну мен оларға эмпатия көрсету қабілетін қамтиды» [7]. Бұл анықтама шетелдік авторлардың теорияларымен толық үйлеседі. Эмоционалдық интеллектіні дамыту жеке тұлғаның дамуындағы табиғи процесс болуы мүмкін, бірақ ол арнайы тренингтер мен жаттығулар арқылы да жүзеге асырылуы мүмкін.

«Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасында оқитын студенттер арасында Д.В. Люсиннің «Эмоционалдық интеллект» (ЭИ) әдістемесі бойынша келесі нәтижелер алынған (сурет 1).

Зерттеуге қатысқан студенттердің көпшілігінде ЭИ жалпы деңгейі оң нәтиже көрсеткен, атап айтқанда – орташа және жоғары деңгейлер 30%-ды құрайды, өте жоғары деңгей 20%-ды құрайды. Жекеаралық ЭИ деңгейі де оң тенденцияны көрсетіп отыр – жалпы санының 40%-ы орташа және жоғары деңгейде.

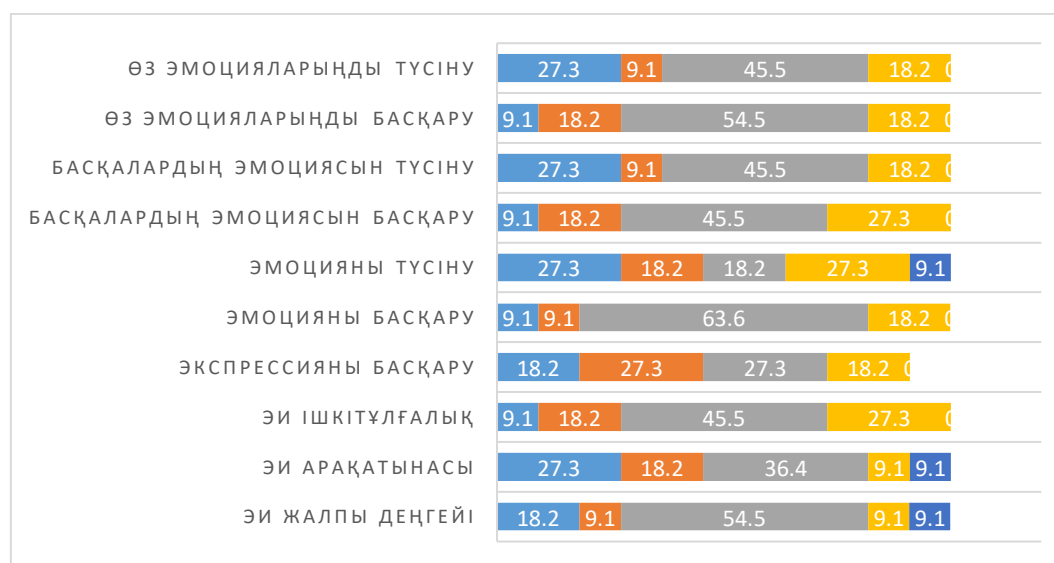
Ішкі тұлғалық ЭИ де оң тенденцияны көрсетеді: 35%-ы орташа және 20%-ы жоғары деңгейде, алайда төмен (25%) және өте төмен (10%) деңгейге ие студенттердің пайызы артады. Бұл әсіресе «Өз эмоцияларын түсіну» және «Өз эмоцияларын басқару» шкалаларында айқын көрінеді. Студенттер басқалардың эмоцияларын орташа деңгейде түсінеді (60%).

1 - сурет. «Эмоционалдық интеллект» әдістемесі бойынша ДШЖС мамандығы бойынша бакалавриатта оқитын студенттер арасындағы нәтижелер

Оқытушылар арасында ЭИ жалпы деңгейі көбінесе орташа деңгейде байқалады – 54,5%. Арақатынастық ЭИ бойынша төмен – 18,2% және өте төмен – 27,3% деңгейлеріне қарай бейімділік байқалады. Ішкі тұлғалық ЭИ оң тенденция бойынша басым (сурет 2). «Эмоцияларды түсіну» шкаласы оң деңгейлерді көрсетеді, алайда төмен (18,2%) және өте төмен (27,3%) деңгейлер бойынша көрсеткіштер байқалады. «Эмоцияларды басқару» шкаласы бойынша орташа деңгей басым (63,6%).

ЭИ шкалалары бойынша екі топ арасында айтарлықтай айырмашылықтар байқалмайды.

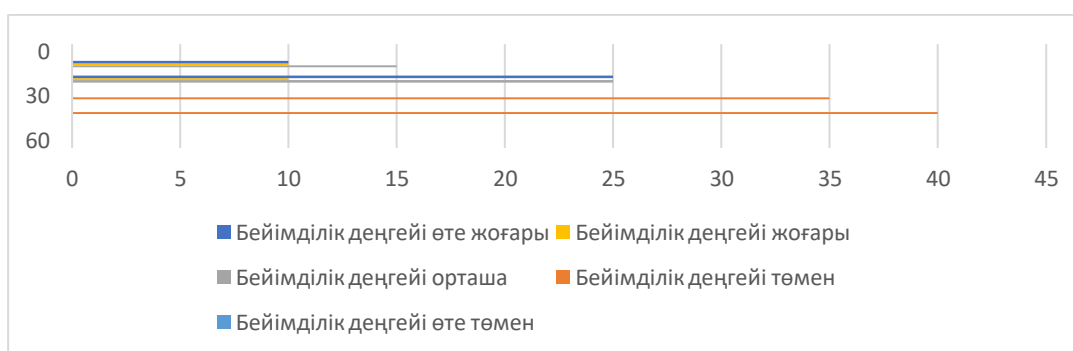
2 - сурет. «Эмоционалдық интеллект» әдістемесі бойынша оқытушылардың арасындағы нәтижелер

«Коммуникативтік және ұйымдастырушылық бейімділіктер» (КҰБ) тестінің нәтижелері «Дене шынықтыру және спорт» бакалавриатында оқитын студенттер арасында сурет 3-те көрсетілген. Студенттер арасында коммуникативтік бейімділіктер бойынша төмен және өте жоғары деңгейлердің басым болатынын атап өтуге болады. Ұйымдастырушылық бейімділіктер бойынша көбінесе төмен және орташа деңгейлер басым.

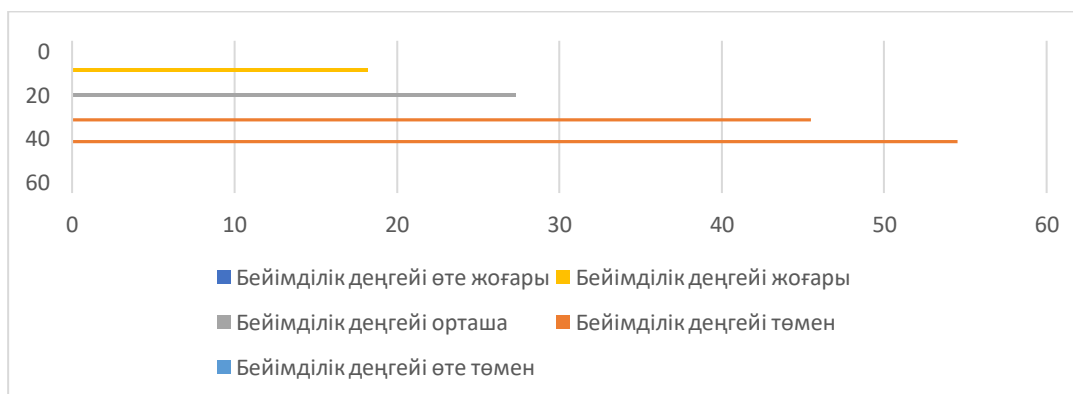
Сурет 4-те «Дене тәрбиесі және спорт» кафедрасының оқытушыларының нәтижелері көрсетілген. Бұл топта коммуникативтік бейімділіктер бойынша төмен және орташа деңгейлер байқалады. Ұйымдастырушылық бейімділіктер бойынша төмен және жоғары деңгейлер көрініс табады.

Студенттер арасында коммуникативтік және ұйымдастырушылық бейімділіктердің жоғары және өте жоғары деңгейлері тіркелген, ал оқытушылар арасында КҰБ бойынша көбінесе төмен деңгейлер байқалады.

Манн-Уитни критерий бойынша «студенттер мен оқытушылар тобы арасында «Басқалардың эмоцияларын түсіну» ($P < 0,05$) және «Арақатынастық эмоционалдық интеллект» ($P < 0,05$) шкалалары бойынша айырмашылықтар анықталды, студенттер тобының көрсеткіштері (деңгейлері) оқытушылар тобына қарағанда жоғары» [17].

3 - сурет. Студенттердің ҚҰБ әдісі бойынша тест нәтижелері

4 - сурет. «Дене тәрбиесі және спорт» кафедрасы оқытушыларының ҚҰБ әдісі бойынша тест нәтижелері

Келесі кезеңде біз студенттер мен оқытушылар тобы арасындағы эмоционалдық интеллект, коммуникативтік және ұйымдастырушылық бейімділіктер көрсеткіштері арасында корреляциялық байланыстарды анықтадық.

Студенттер тобы арасында «Коммуникативтік бейімділіктер» шкаласы мен «Эмоцияларды басқару» шкаласы ($R = 0,633$; $P < 0,01$) және «Жалпы эмоционалдық интеллект деңгейі» шкаласы ($R = 0,581$; $P < 0,01$) арасында орташа оң корреляциялық байланыстар бар екенін атап өтуге болады. Яғни, коммуникативтік бейімділіктер деңгейі жоғарылаған сайын,

эмоцияларды басқару деңгейі мен жалпы эмоционалдық интеллект деңгейі де жоғарылайды, және керісінше. Бұл жағдайда жоғары оқу орнында оқу және оқыту профилі коммуникативтік бейімділіктердің дамуына ықпал ететіні болжануы мүмкін, себебі студенттер арасында жиі әр түрлі деңгейде (студенттер, оқытушылар, қоғамдық қызмет, тәжірибеден өту) коммуникация жүзеге асырылады. Осылайша, студент өз эмоцияларын басқаруды үйренеді, ал адамдармен әр деңгейде өзара әрекеттесу жалпы эмоционалдық интеллектінің дамуына ықпал етеді.

Оқытушылар тобы арасында келесі корреляциялар анықталды:

1. «Ұйымдастырушылық бейімділіктер» және «Арақатынастық эмоционалдық интеллект» шкалалары арасында орташа оң байланыс ($R = 0,579$; $P < 0,05$) байқалды, яғни ұйымдастырушылық бейімділіктер деңгейі жоғарылаған сайын, арақатынастық эмоционалдық интеллект деңгейі де жоғарылайды және керісінше. Ұйымдастырушылық бейімділіктер басқалардың эмоцияларын басқаруға ықпал етеді, себебі оқытушы топтық әрекеттерді ұйымдастырып, оны дұрыс басқарады.

2. «Коммуникативтік бейімділіктер» және «Ішкі тұлғалық эмоционалдық интеллект» шкалалары арасында күшті теріс байланыс ($R = 0,641$, $P < 0,05$) байқалды, яғни коммуникативтік бейімділіктер деңгейі жоғарылаған сайын, ішкі тұлғалық эмоционалдық интеллект деңгейі төмендейді және керісінше. Бұл жағдай оқытушының ұзақ уақыт бойы жүргізетін көптеген коммуникациялары ішкі тұлғалық эмоционалдық интеллектке әсер етуі мүмкін, яғни ол өз эмоцияларын түсіну және басқару қабілетін азайтады.

3. «Ұйымдастырушылық бейімділіктер» және «Экспрессияны басқару» шкалалары арасында теріс байланысқа деген бейімділік байқалады, яғни ұйымдастырушылық бейімділіктер деңгейі жоғарылаған сайын, экспрессияны басқару деңгейі төмендейді, және керісінше (студенттер арасында кері тенденция анықталған). Оқу процесін және жұмыс жобаларын жиі ұйымдастыру барысында оқытушылар стрессті сезінуі мүмкін, сол себепті олар, мүмкін, өз эмоцияларын аз бақылап отырады. Оқытушылар арасында анықталған байланыстар, мүмкін, кәсіби күйзелістің (выгорание) пайда болуына ықпал етуі мүмкін [10] және эмоционалдық жағдайды бақылауға бағытталған бағдарламаны әзірлеуді қажет етеді.

Кейбір авторлар кәсіби күйзелісті болдырмау үшін педагогтарға өз қызметінің мағыналық жүктемесін анықтауды ұсынады: педагог қандай мақсатта күш жұмсайды, күшін қайда бағыттауға болатынын [14]. Сонымен қатар, сәтсіздіктер мен төмендеулердің кәсіби жетілу кезеңдерінің табиғи бөлігі болып табылатынын және олар күшті эмоционалдық тәжірибеге себеп болмауы тиіс екенін қабылдау керек. Эмоционалдық реакцияны бақылау үшін эмоциялар күнделігін толтыру ұсынылуы мүмкін [8]. Басқалармен коммуникация кезінде эмоционалдық реакцияны саналы түрде басқару дамуы эмоционалдық интеллектіні жақсартуға, сондай-ақ коммуникация мен ұйымдастыру дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді.

Қорытынды. Зерттеу нәтижелерін қорытындылай келе, коммуникациялық, ұйымдастырушылық дағдыларды, сондай-ақ тұрақты эмоционалдық интеллект деңгейін дамыту мен қолдауға ерекше назар аудару қажеттігін атап өтуге болады. Біздің зерттеуіміз осы дағдылардың көптеген компоненттерінің өзара тығыз байланысты екенін растады. Атап айтқанда, коммуникациялық қабілеттердің болмауы немесе жеткіліксіз деңгейде болуы, эмоционалдық интеллекттің төмендігі, сондай-ақ ұйымдастырушылық дағдылардың жетілмегендігі оқытушының кәсіби қызметіне теріс әсер етуі мүмкін. Бұл факторлар оқытушының психологиялық әл-ауқатын төмендетіп, оқу үдерісінің тиімділігін қиындатады.

«Дене шынықтыру және спорт» мамандығы бойынша бакалавриатта оқитын студенттер үшін коммуникациялық, ұйымдастырушылық дағдыларды және эмоционалдық интеллектті дамыту өте маңызды. Олар бұл дағдыларды оқу үдерісінде, педагогикалық тәжірибеден өту кезінде, қоғамдық қызметке қатысқанда, жобаларды іске асыру барысында және басқа да кәсіби іс-әрекеттерде қолданады. Мысалы, студенттердің топпен жұмыс істеу, мәселелерді шешу, түйінді сөйлеу, эмоцияларды басқару сияқты қабілеттері олардың кәсіби дамуына үлкен ықпал етеді.

Бұл дағдыларды дамыту мен қолдау тек болашақ педагогтардың психологиялық әл-ауқатын жақсартуға ғана емес, сонымен қатар олардың оқушылармен қарым-қатынасын

тиімді етуге, оқу үдерісін жетілдіруге және білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді. Эмоционалдық интеллект пен коммуникациялық дағдылардың жоғары деңгейі оқытушыға оқушылардың қажеттіліктерін тереңірек түсінуге, олардың мотивациясын арттыруға және сындарлы ортаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сонымен, зерттеу нәтижелері бойынша, білім беру жүйесінде коммуникациялық, ұйымдастырушылық дағдыларды және эмоционалдық интеллектті дамытудың маңыздылығы айқын көрінеді. Бұл дағдыларды жетілдіруге бағытталған арнайы бағдарламалар мен тренингтерді енгізу, оқытушылардың кәсіби құзыреттілігін арттыруға және білім беру үдерісінің жалпы тиімділігін жақсартуға ықпал етеді. Осылайша, болашақ педагогтардың дайындығын жетілдіру арқылы біз оқушылардың білім алу сапасын арттыра аламыз және олардың жеке дамуына оң ықпал ете аламыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Андреева, И.Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии / И.Н. Андреева. – Новополюцк: ПГУ, 2011. Б– 388.
2. Бабудоржиева, Э.Д. Исследование проблемы коммуникативных и организаторских способностей в психологии / Э.Д. Бабудоржиева // Вестник Бурятского государственного университета. Образование. Личность. Общество. – 2012. – № 5. Б – 41–45.
3. Бектуров, Т.М. Коммуникативная способность педагога как профессионально значимый феномен / Т.М. Бектуров, Г.А. Назарматова, С.Э. Иманкулова // Бюллетень науки и практики. 2019. – № 12. Б– 437–441.
4. Введенский, В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В.Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. Б - 51–55.
5. Григорьев, А.П. Сущность функциональных умений будущих педагогов физической культуры и спорта / А.П. Григорьев // Современные проблемы науки и образования. – 2022. – № 5. Б– 36.
6. Кан-Калик, В.А. Учителю о педагогическом общении: кн. для учителя / В.А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. Б– 245.
7. Люсин, Д.В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИН // Психологическая диагностика. – 2006. – № 4. – Б. 3–22.
8. Осипова, А.А. Общая психокоррекция. – М.: Сфера, 2008. Б– 512.
9. Поливанова, К.Н. Первый научно-экспертный семинар «Новое детство» / К.Н. Поливанова, В.В. Рубцов, А.А. Марголис // Психологическая наука и образование. – 2019. – Т. 24. – № 2.
10. Скворцова, К.А. Теоретический анализ проблемы эмоционального выгорания и личностных характеристик учителей / К.А. Скворцова // Фундаментальная и прикладная наука: состояние и тенденция развития: сборник статей XXX Международной научно-практической конференции. – Петрозаводск: Международный центр научного партнерства «Новая Наука», 2023. Б –291–299.
11. Сычева, А.В. Добровольческое движение в молодежной среде: состояние и перспективы / А.В. Сычева // Известия Тульского государственного университета. – 2015. – № 1. Б– 255–261.
12. Фетискин, Н.П. Диагностика коммуникативных и организаторских склонностей (КОС-2) / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов // Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М., 2002. Б–263–265.
13. Чухачева, Е.В. Оценка уровня сформированности коммуникативных способностей будущих педагогов / Е.В. Чухачева // Образовательное пространство детства: исторический опыт, проблемы, перспективы: сборник научных статей и материалов VI международной научно-практической конференции. – Коломна, 2019. Б–355–359.

14. Щеглова, Г.С. Психолого-педагогическая коррекция синдрома эмоционального выгорания педагогов школы / Г.С. Щеглова // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – № 8. Б–56–60.
15. Goleman, D. Emotional leadership. The art of managing people based on emotional intelligence / D. Goleman. – Moscow: Eksmo-Astm, 2012. – Pp. – 300.
16. Mayer, J.D. What is emotional intelligence/ Emotional Development and Emotional Intelligence: Implications for Educators / P. Salovey, D.J. Sluyter (Eds.). – New York, 1997. – Pp. 3–34.
17. Васькова Е.В., Широкова Е.А. сравнительный анализ показателей эмоционального интеллекта, коммуникативных и организаторских склонностей у преподавателей физического воспитания и студентов, обучающихся по профилю «физическая культура и спорт» // Вестник спортивной науки. 2024. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelnyy-analiz-pokazateley-emotsionalnogo-intellekta-kommunikativnyh-i-organizatorskih-sklonnostey-u-prepodavateley> (дата обращения: 27.01.2025).

REFERENCES

1. Andreeva, I.N. Emocional'nyy intellekt kak fenomen sovremennoj psihologii / I.N. Andreeva. – Novopolock: PGU, 2011. Б– 388.
2. Babudorzhieva, E.D. Issledovanie problemy kommunikativnyh i organizatorskih sposobnostej v psihologii / E.D. Babudorzhieva // Vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta. Obrazovanie. Lichnost'. Obshchestvo. – 2012. – № 5. Б – 41–45.
3. Bekturov, T.M. Kommunikativnaya sposobnost' pedagoga kak professional'no znachimyj fenomen / T.M. Bekturov, G.A. Nazarmatova, S.E. Imankulova // Byulleten' nauki i praktiki. 2019. – № 12. Б– 437–441.
4. Vvedenskij, V.N. Modelirovanie professional'noj kompetentnosti pedagoga / V.N. Vvedenskij // Peda- gogika. – 2003. – № 10. Б - 51–55.
5. Grigor'ev, A.P. Sushchnost' funkcional'nyh umenij budushchih pedagogov fizicheskoy kul'tury i sporta / A.P. Grigor'ev // Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya. – 2022. – № 5. Б– 36.
6. Kan-Kalik, V.A. Uchitelyu o pedagogicheskom obshchenii: kn. dlya uchitelya / V.A. Kan-Kalik. – М.: Prosveshchenie, 1987. Б– 245.
7. Lyusin, D.V. Novaya metodika dlya izmereniya emocional'nogo intellekta: oprosnik EMIN // Psihologicheskaya diagnostika. – 2006. – № 4. – Б. 3–22.
8. Osipova, A.A. Obshchaya psihokorrekcija. – М.: Sfera, 2008. Б– 512.
9. Polivanova, K.N. Pervyj nauchno-ekspertnyj seminar «Novoe detstvo» / K.N. Polivanova, V.V. Rubcov, A.A. Margolis // Psihologicheskaya nauka i obrazovanie. – 2019. – Т. 24. – № 2.
10. Skvorcova, K.A. Teoreticheskij analiz problemy emocional'nogo vygoraniya i lichnostnyh harakteristik uchitelej / K.A. Skvorcova // Fundamental'naya i prikladnaya nauka: sostoyanie i tendenciya razvitiya: sbornik statej XXX Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii. – Petrozavodsk: Mezhdunarodnyj centr nauchnogo partnerstva «Novaya Nauka», 2023. Б –291–299.
11. Sycheva, A.V. Dobrovol'cheskoe dvizhenie v molo- dezhnoj srede: sostoyanie i perspektivy / A.V. Sycheva // Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. – 2015. – № 1. Б– 255–261.
12. Fetiskin, N.P. Diagnostika kommunikativnyh i organizatorskih sklonnostej (KOS-2) / N.P. Fetiskin, V.V. Kozlov, G.M. Manujlov // Social'no-psihologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malyh grupp. – М., 2002. Б–263–265.
13. CHuhacheva, E.V. Ocenka urovnya sformirovannosti kommunikativnyh sposobnostej budushchih pedagogov / E.V. CHuhacheva // Obrazovatel'noe prostranstvo detstva: istoricheskij opyt,

problemy, perspektivy: sbornik nauchnyh statej i materialov VI mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii. – Kolomna, 2019. B–355–359.

14. SHCHeglova, G.S. Psihologo-pedagogicheskaya korrekciya sindroma emocional'nogo vygoraniya pedagogov shkoly / G.S. SHCHeglova // Nauchno-metodicheskij elektronnyj zhurnal «Koncept». – 2015. – № 8. B–56–60.

15. Goleman, D. Emotional leadership. The art of managing people based on emotional intelligence / D. Goleman. – Moscow: Eksmo-Astm, 2012. – Rr. – 300.

16. Mayer, J.D. What is emotional intelligence/Emotional Development and Emotional Intelligence: Implications for Educators / P. Salovey, D.J. Sluyter (Eds.). – New York, 1997. – Pp. 3–34.

17. Vas'kova E.V., SHirokova E.A. sravnitel'nyj analiz pokazatelej emocional'nogo intellekta, kommunikativnyh i organizatorskih sklonnostej u prepodavatelej fizicheskogo vospitaniya i studentov, obuchayushchihsy po profilyu «fizicheskaya kul'tura i sport» // Vestnik sportivnoj nauki. 2024. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelnyy-analiz-pokazateley-emotsionalnogo-intellekta-kommunikativnyh-i-organizatorskih-sklonnostey-u-prepodavateley> (data obrashcheniya: 27.01.2025).

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ: ВЗАИМОСВЯЗЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ОРГАНИЗАЦИОННЫХ НАВЫКОВ

Н.А. Ахметов, К.Т. Кыстаубаева*

Университет Есенова, Актау, Казахстан

e-mail: nursapa.akhmetov@yu.edu.kz, e-mail: kundyz.kystaubayeva@yu.edu.kz

Аннотация. В исследовании были использованы методики Д. В. Люсина «Эмоциональный интеллект» и тест В. В. Синявского и Б. А. Федориши «Коммуникационные и организационные задатки», которые позволили провести сравнительный анализ показателей между двумя группами. Результаты исследования продемонстрировали наличие устойчивой взаимосвязи между уровнем эмоционального интеллекта и коммуникативными навыками как у студентов, так и у преподавателей. Было установлено, что студенты с более высоким уровнем эмоционального интеллекта демонстрируют лучшие способности к эффективному общению, управлению эмоциями и разрешению конфликтных ситуаций. Это указывает на то, что активное вовлечение студентов в коммуникативные процессы в рамках образовательной деятельности способствует не только развитию их практических навыков, но и формированию важных личностных качеств, таких как эмпатия, стрессоустойчивость и способность к сотрудничеству.

Развитие эмоционального интеллекта и коммуникативных навыков играет ключевую роль не только для студентов, но и для преподавателей. Для педагогов умение управлять своими эмоциями, понимать эмоциональное состояние студентов и выстраивать конструктивное взаимодействие в коллективе является важным аспектом профессиональной компетентности. Это способствует созданию благоприятной психологической атмосферы в учебных группах, что положительно влияет на мотивацию студентов и их вовлеченность в образовательный процесс. Кроме того, развитие этих навыков у преподавателей позволяет им более эффективно решать педагогические задачи, адаптироваться к изменениям в образовательной среде и поддерживать высокий уровень профессиональной активности.

Исследование подчеркивает необходимость внедрения программ, направленных на развитие эмоционального интеллекта и коммуникативных навыков, в систему образования. Это может включать проведение специализированных тренингов, мастер-классов и курсов для преподавателей, а также интеграцию соответствующих модулей в учебные программы для студентов. Такие меры будут способствовать не только повышению качества образования, но

и созданию условий для гармоничного развития личности всех участников образовательного процесса. Развитие эмоционального интеллекта и коммуникативных навыков является важным шагом к формированию более эффективной и гуманистически ориентированной системы образования, которая отвечает современным требованиям и вызовам.

Ключевые слова: физическая культура; эмоциональный интеллект; коммуникативные способности; организационные способности; педагогическая компетентность; студенты, преподаватели.

PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS: THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ORGANIZATIONAL SKILLS

N.A. Akhmetov, K.T. Kystaubayeva*

Yesenov University, Aktau, Kazakhstan

e-mail:nursapa.akhmetov@yu.edu.kz, e-mail: kundyzy.kystaubayeva@yu.edu.kz

Annotation. The study used D. V. Lyusin's emotional intelligence test and V. V. Sinyavsky and B. A. Fedorishin's communication and organizational skills test, and compared the indicators between the two groups. The connection between emotional intelligence and communication skills between students and teachers has acquired certain features. It was noticed that as the level of emotional intelligence among students increases, the level of communication skills and emotion management also increases. This shows that students' participation in communication at different levels in the learning process, as well as creates effective opportunities for the development of their practical skills.

The ability to develop and manage emotional intelligence can improve the psycho-emotional well-being of students and teachers, and increase the effectiveness of the educational process. The development of these skills among teachers and students contributes to improving the quality of education and ensuring the success of teaching activities.

This research, in turn, highlights the need to develop emotional intelligence and communication skills to enhance the professional competence of educators. The integration of these skills into the educational process, as well as the introduction of special programs aimed at the professional improvement of teachers, will undoubtedly be an important step towards improving the effectiveness of the education system. The study utilized the methodologies of D. V. Lyusin's *"Emotional Intelligence"* and the test by V. V. Sinyavsky and B. A. Fedorishin *"Communicative and Organizational Aptitudes"*, which allowed for a comparative analysis of indicators between two groups. The results of the study demonstrated a stable correlation between the level of emotional intelligence and communicative skills in both students and teachers. It was found that students with a higher level of emotional intelligence exhibit better abilities in effective communication, emotion management, and conflict resolution. This indicates that active involvement of students in communicative processes within educational activities contributes not only to the development of their practical skills but also to the formation of important personal qualities such as empathy, stress resilience, and the ability to collaborate.

The development of emotional intelligence and communicative skills plays a key role not only for students but also for teachers. For educators, the ability to manage their emotions, understand students' emotional states, and build constructive interactions within the academic community is an essential aspect of professional competence. This helps create a positive psychological atmosphere in study groups, which positively influences students' motivation and engagement in the learning process. Furthermore, enhancing these skills among teachers enables them to more effectively solve pedagogical tasks, adapt to changes in the educational environment, and maintain a high level of professional activity.

The study highlights the need to implement programs aimed at developing emotional intelligence and communicative skills in the education system. This may include specialized training,

workshops, and courses for teachers, as well as the integration of relevant modules into students' curricula. Such measures will contribute not only to improving the quality of education but also to creating conditions for the harmonious development of all participants in the educational process. The development of emotional intelligence and communicative skills is an essential step toward forming a more effective and humanistic education system that meets modern requirements and challenges.

Keywords: physical education; emotional intelligence; communicative inclinations; organizational inclinations; pedagogical competence; students, teachers.